

Komea teos C. Wright Millsin raikkaasta kumoukseksellisuudesta

Juha Suoranta: *C. Wright Millsin sosiologinen elämä*. Vastapaino 2018.

Akateemista sosiologiaa ei ole pahemmin kiinnostanut C. Wright Millsin perintö, eikä hänestä ole kirjoitettu kunnon elämäkertaa. Tätä aukkoa Juha Suoranta paikkaa kirjallaan komeasti.

Lyhyeksi jääneen akateemisen uransa aikana, 1930-luvun lopusta 1960-luvun alkuun, Mills kirjoitti yhdeksän kirjaa ja lukuisia muita tekstejä. Millsin tutkimisen tyyli, kirpeä kritiikki ja yhteiskunnalliset analyysit eivät kuitenkaan sopineet hänen oman aikansa sosiologiseen ajattelutapaan. Niin kuin klassikoille usein käy, he elävät väärässä ajassa. Nyt Suoranta ottaa ajasta kiinni ja vakuuttaa lukijansa Millsin ajankohtaisuudesta.

Millsille sosiologinen elämä tarkoitti olemisen ja elämisen tapaa. Hän eli elämän, josta syntyi sosiologi. Suoranta on käyttänyt kirjansa lähteinä Millsin kirjoittamia teoksia ja artikkeleita sekä Millsin tyttären toimittamaa teosta Millsin yksityisestä kirjeenvaihdosta ja omaelämäkerrallisista muistiinmerkinnöistä. Lisäksi lähteenä on tarkkaan luettua Mills-tutkimusta.

Metodiaan Suoranta kutsuu eläytyväksi menetelmäksi, joka tarkoittaa asettumista tutkimuksen kohteena olevan henkilön asemaan siinä määrin kuin kuvittelemisen antaa myöten. Hän tarkastelee mennyttä ikään kuin

silminnäkijänä ja dramatisoi. Kerromus etenee ajallisesti ja tekee temaattisia pysähdyksiä.

Sosiologista poetiikkaa

Mills kutsuu itseään ensisijaisesti kirjoittajaksi ja vasta toissijaisesti yhteiskuntatieteilijäksi. Hän korostaa, että kirjoittaminen on tutkijan tärkein taito. Kirjoittamistyylin hioimisesta ja oman kirjoittajaäänen kehittämisestä tuli Millsille elämän mittainen tehtävä. Hän tunsi viehtymystä kaunokirjalliseen ilmaisuun ja oli jo nuorena filosofian opiskelijana kirjoittanut runoja ja novelleja. Ensimmäiset sosiologiset tutkimuksensa hän kirjoitti aikana, jolloin retoriikka oli kääntynyt kirjaimista numeroiksi ja usko tilastotutkimukseen oli vahva. Häntä ei kiinnostanut sosiologinen mongerrus, vaan hän halusi kirjoittaa suurelle yleisölle ja niin selkeällä kielellä, että sitä ymmärtää kuka tahansa. Iskevää tyyliä ja napakkaa ilmaisua hän harjoitteli kirjoittamalla kirja-arvioita ja puheenvuoroja.

Tutkimuskirjoittaminen on myös metodologisesti merkityksellinen asia ja tärkeä osa analyysia. Millsin tutkimusotteessa empiiriset aineistot, lomakkeet ja haastattelut toimivat lähtökohtana oivalluksille ja mielikuvitukselle. Mills korostaa, että aineistot täytyy laittaa tarkoitamaan ja niiden kanssa on teoretisoitava. Empiria tarkoittaa Millsille myös henkilökohtaista kokemustietoa. Koetun, nähdyn ja kuullun varassa tutkimukselliset näkökulmat kristallisoituvat.

Suorannan kerronta on niin eläytyvää, että lukijan on mahdollista asettua aika-aiastarkkailijaksi. ”Moneen kertaan myllätty” teksti ja kaunokirjalliset keinot toimivat kirjassa hyvin. Yksikin fiaskoksi muuttunut tutkimushanke kuvailaan niin yksityiskohtaisesti, että lukija hengästyy. Kirjan sivuille leväytetään pikkukaupungin naiset, kaikki kolmesataa, heistä tehdyt kortit ja kahdeksan tuhatta sivua haastatteluja. Lukija arvaa, että tästä Mills ei selviä. Hänen ym-

märryksensä yhteiskuntatieteellisesti tutkimuksesta ei asettunut tilaustutkimuksen raameihin. Hänen metodologiansa, kirjoitustyylinsä ja kaunokirjallinen otteensa eivät sopineet suunniteltuun, liian ahtaaseen kehukseen. Mills halusi tulkita suuria yhteiskunnallisia kysymyksiä, tehdä sen avoimen poliittisesti, ja mikä tahansa yhteiskunnan ilmiö kävi polttoaineeksi palavasieluiselle kynäilijälle. Sosiologilla on velvollisuutensa, mutta myös unelmansa.

Ranskalaisiin kirjallijoihin ja filosofeihin ihastunut Mills haaveili läpi elämänsä kirjallisesta sosiologiasta, joka tyyllillisesti yltäisi jopa sosiologiseen poetiikkaan. Hän kirjoitti innokkaasti kirjeitä, nämä ovat sosiologista poetiikkaa parhaimmillaan ja kirjeistä lainatut katkelmat kuvittavat mukavasti *Millsin sosiologisen elämän*.

Välkky ja kiivas kriitikko

Mills teki koko ajan muistiinpanoja. Hän tutki, tarkkaili, kirjoitti ja kapinoi. Joidenkin opettajien ansiosta kapina kääntyi älylliseksi. Teksasilaisessa sotilasoppilaitoksessa vietetty vuosi teki nössöstä nuoresta miehestä kapinoitsijan. Mills kertoo, että ”Aikakaudesta johtuen ajatteluni politisoitui. Ja koska olin suhteellisen välkky ja luonteeltani kiivas tai koska aineenvaihduntani oli vilkas, saatoin tehdä niin.”

Mills loi maineensa Yhdysvaltojen yhteiskuntaelämää analysoivilla massiivisilla teoksilla. Kolmen teoksen sarja oli yritys luoda sosiologinen kokonaishahmotelma modernista yhteiskunnasta. Triologian ensimmäinen osa on analyysi alemmista luokista (*The New Men of Power*, 1948), toinen keskiluokasta (*White Collar*, 1951) ja kolmas yläluokista (*The Power Elite*, 1956). Teokset asettuvat toisen maailmansodan jälkeisiin tunnelmiin ja aikaan, jolloin Yhdysvallat näytti voimansa taloudellisenä ja sotilaallisena suurvaltana.

The New Men of Power on tutkimus työväenliikkeen ja erityisesti ammattiyhdistysjohtajien ase-

masta yhteiskunnassa. Millsin tulkitsemana työläiset ovat vajonneet kulutusyhteiskunnan tahdotomaksi massaksi, eivät saa aikaiseksi yhteiskunnallisia mielipiteitä, ja ammattiliitot ovat sulaneet voimattomaksi osaksi amerikkalaista yritysjärjestelmää. Työläismetafysiikan Mills hylkää ja korvaa sen eliitit–massat-näkökulmalla.

Tyyllisesti kirja yhdistää tilastollisen aineiston raportointia, esseistikkaa ja poliittista kiistäkirjoitusta. Loppua kohden aineistot jäävät taka-alalle ja etualalle nousee Millsin hahmottelema poliittinen ohjelma – tai unelma, kuten hän muotoilee – koska vasemmistolla ei näyttänyt olevan varsinaisen ohjelman vaatimia tavoitteita. Mills unelmoi joukkoliikkeestä, sen voimasta ja yhteisöllisyydestä, siitä miten työläiset valtaavat ja demokratisoivat yritykset sisältä päin, jokaisen ihmisen älyllisestä vastuusta, itsenäisestä ja ajattelevasta elämäntyylistä.

White Collar on tutkimus, jossa analysoidaan uusien keskiluokkien syntyä sosiaalisena ilmiönä, ihmisten muuttoa maalta kaupunkiin ja pelloilta konttoriin. Mills analysoi, miten keskiluokasta on tullut ”massayhteiskunnan iloisia robotteja”, jotka palvelevat toisiaan ilman sen suurempia suruja tai päämääriä. Ihmiset muuttuvat keinotekoisien muovailun materiaaliksi, vieraantuvat ja elävät muiden tekemisissä maailmoissa. Populaarikulttuuri, joukkotiedotus, kulutus ja mainonta tekevät tehtävänsä, ja koko maailma muuttuu yhdeksi kauppahuoneeksi. Tuomion pasuunat soivat, kriittisen teorian vaikutus näkyy ja Mills toistelee, että tosiasioita ei voi riisua moraalista.

Analyysi valkokuulusluokasta on kriittistä aikalaisdiagnoosia, jossa hyödynnetään monenlaisia tutkimusaineistoja, erilaisia teoreettisia ideoita ja henkilökohtaisia kokemuksia. Mills on kiinnostunut myös ihmisten toiveista, haluista, tunteista ja peloista – jopa unista ja unelmista. Teoreettisia innoittajia Millsillä on paljon, mutta tärkeimpiä ovat Max

Weber ja Karl Marx. Kriittisen teorian klassikot (”Saksan lahja Amerikan tieteelle”) ovat myös tärkeitä innoittajia paitsi teksteinä, myös aikalaiskeskustelijoina.

Tämä ”pieni taideteos”, kuten Mills kirjaansa valkokuulusluokasta kuvailee, on ”kirja kaikille”. Näkökulma on osin omaelämäkerrallinen, sillä kirja kertoo alemman keskiluokan, teksasilaisen syrjäseudun pojasta, joka saapui suureen New Yorkiin. Mills on ensimmäisen polven akateeminen ja asia tulee usein puheeksi. Akateemisen maailman vieraus ja tavoille oppiminen vaativat ponnisteluja. Intellektuaalisesti ja kulttuurisesti hän sanoo olevansa niin itseoppinut kuin vain olla voi. Hän kirjoittaa, että hänellä ei ollut perhetaustan tuomaa tukea ja sen vuoksi eristäytyminen ja tietynlainen ulkopuolisuus alkoivat jo lapsuuden perheessä, joka ei tarjonnut älyllisiä tai kulttuurisia sytykkeitä.

The Power Elite -teoksensa analysoidaan, miten yläluokat johtavat teollistunutta massayhteiskuntaa ja päättävät asioista massojen puolesta. Valtaeliitin näkökulmasta ihmisten enemmistö muodostaa massayhteiskunnan. Elettiin kylmän sodan aikaa, Yhdysvaltojen sotatalous kukoisti ja valtaeliitti oli hallitseva luokka, jossa taloudellinen, sotilaallinen ja poliittinen yläkerros yhdistyivät.

Koulut ja koulutus uusintavat eliitin: yksityiskuljettajien auton takapenkillä kuljettiin yksityiskouluihin, yksityiskouluista yksityisiin yliopistoihin, sieltä omiin yhdistyksiin ja klubeihin, ja sitten talouden, politiikan ja armeijan johtopaikoille. Naiset jäivät kotiin järjestelemään seuraelämää. Sukupuoli ei näyttänyt olevan Millsille sosiologinen kysymys.

Järkälemäisten analyysien jälkeen Mills joutui pettymään kaikilla rintamilla. Työväenliike, vasemmistöälyköt, ammattiyhdistysliike ja akateeminen sosiologiporukka, kaikki pettivät hänet. Mills kutsuu itseään ”synnynäiseksi riidanhaastajaksi” ja kollegoilleen hän on epäluottettava ja

arvaamaton jättiläinen. Hänestä oli tullut myös bestseller-sosiologi ja julkinen sosiologi, näkyvästi kantaa ottava yhteiskunnallinen ajattelija ja keskustelija. Vuonna 1956 Mills sai vakinaisen professorin Columbian yliopistosta, samaan aikaan kun tekee matkavalmistelua ensimmäiselle Euroopan matkalleen. Matkoja tulee myöhemmin lisää, työtarjouksiakin, ja vanhalla mantereella *The Power Elite* tunnetaan, siitä innostutaan ja monet intellektuellit, kuten esimerkiksi Simone de Beauvoir, kiinnostuvat teoksesta.

Sosiologinen mielikuvitus

Mills tuntee kehittyneensä täyteen mittaansa yhteiskunnallisesti tiedostavana, julkisena intellektuellina 1950-luvun lopussa. Enää ei passannut näperrellä akateemisten näennäisongelmien parissa, vaan oli rohjettava puuttua maailman tilaan. Akateemiseen hölynpölyyn ja yliopistososiologiaan hän oli ottanut etäisyyttä jo pitkän aikaa, mutta *Sosiologinen mielikuvitus* (1959) oli lopullinen tilinteko ja pesäero sosiologiporukoista. Teoksessaan hän esittää arvionsa yhteiskuntatieteiden tilasta ja tehtävistä. Keskeistä on yhteiskunnallisen todellisuuden ymmärtäminen samaan aikaan sekä historiallisesti että eletävän hetken näkökulmasta, sillä näin yhteiskunnalliset ilmiöt rakentuvat.

Kirjassaan Mills kritisoi kovin sanoin taitamatonta tilastotutkimusta ja omaksi todellisuudekseen irtautunutta teoriaa. Siksi tarvittiin tämä ”kolmas tie”, sosiologinen mielikuvitus, joka ei irrota politiikkaa yhteiskuntatieteistä ja ymmärtää sosiologian klassisen perinnön.

Mills on innoissaan kirjasta ja haluaa, että se on kollegoille ”keikarimainen yllätys”, ikään kuin ”erämaasta saapuvan profeetan” tuliainen. Vaatimaton Mills ei totta vie ole. Millsille mielikuvitus ei tarkoita mitä tahansa mieleen tulevaa kuvitelmaa, vaan järkevää sosiologista ajattelua, tiedon ja toiminnan yhdistämistä. Se tarkoittaa samanaikaista liikkumista analy-

sin eri tasoilla.

Massayhteiskunnan vastavoimana Mills pitää kasvatusta: tarvitaan ajattelevia ihmisiä, joilla on taistelutahtoa ja selkärankaa. Kasvatuksella on merkitystä yhteiskunnallisen tiedostamisen, keskustelun ja muutoksen sekä demokratian kannalta. On tärkeää lisätä kansalaisten tietämystä, jotta he osaaavat ajatella ja punnita yhteisiä asioita. Ihmiset on vapautettava, vapauttavaan kasvatukseen sisältyy intellektuaalinen lupaus, ja siinä on yhteiskuntatieteiden poliittinen tehtävä. Tähän viitoittavat kolmannen tien yhteiskuntatieteet, joissa inhimillisen moninaisuuden kannalta tärkeiksi nousevat yksilön elämäkerta, yhteiskuntien historia ja näiden monimuotoiset suhteet.

Millsin ihanteena on yhteiskuntatieteilijä, joka tekee työtään kuin käsityöläinen, keskittyä ja paneutuu tarkasti. Käsityöläisyyden idea on ymmärrettävä niin tieteissä, taiteissa kuin elämäntavoissa. Suoranta kutsuu Millsiä ajattelun käsityöläiseksi: sosiologinen elämä on ajattelun käsityöläisyyttä. Käsityöläisen näkökulmasta maailma ei ole valmis, vaan sitä on omin teoin, kirjoituksin ja omin käsin tehtävä. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, ettei ole olemassa valmista sabluunaa, vaan tarvitaan sosiologista mielikuvitusta, tutkimusasetelman käsityömaista, kohteen huomioivaa ja tarkoitukseen sopivaa taitavaa sommittelua.

Loppua kohti

Tunnistan Suorannan samamaailmaisuuuden ja samaistumisen kohteensa kanssa, siksi hyvän otteen hän saa Millsistä. Suorannan innoitus näkyy ja tarttuu, hän tuo kohteensa lähelle lukijaa. Siellä istutaan yön keskellä työhuoneessa, kun muiden valot ovat jo sammuneet. Mills kirjoittaa. Vielä yksi kirje kollegalle, toinen vanhemmil-le. Niitä tässä luetaan.

Viimeisinä vuosinaan Mills sairastelee. Hänellä on ollut verenpainetauti jo pidempään, ja elä-

mäntyyliin kuuluu liikaa viskiä, liikaa unilääkkeitä ja liikaa työtä. Elämäntaparemontti ei koskaan onnistunut. Loppuun saakka hän ajattelee, että on jaksettava kirjoittaa, opettaa ja keskustella, vaikka sydän loppuisi. Ja niin se loppui. Mills kuoli kolmanteen sydänkohtaukseensa 45 vuoden iässä. Jäljelle jäi kirjoittamattomia kirjoja, keskeneräisiä suunnitelmia, ideoita ja täyttymättömiä lupauksia.

Nyky-yliopiston hallintomieheksi Millsistä ei olisi. Häntä on vaikea kuvitella hallinnoimassa, hypäämässä toimikunnasta toiseen tai päätoimisesti värkkäämässä rahoitushakemuksia. Hänestä ei ollut ryhmätyön tekijäksi, tutkimusryhmän johtajaksi, saati pikkupäällikön apulaiseksi. Millsille byrokraatia merkitsi Honoré de Balzacian mukailleen ”kääpiöiden käyttämä jättiläisten valtaa”. Hänen terävä kynänsä poimii analyysin kohteeksi huipulla häääävät primadonnat ja päällikköiden päälliköt. Hän on ajankohtainen. Hän halveksii tunareita, jotka ovat luopuneet järjen käytöstä, ja sitä, miten ajatteleminen korvataan latteuksilla ja vastuulliset tulkinnat sotketaan ketterään puheliaisuuteen. C. Wright Millsin *sosiologinen elämä* on mukava tuulahdus raikkaasta kumouksellisuudesta. Voi kumous, missä viivyttelet!

ULLA-MAIJA SALO

Kirjoittaja on dosentti, yliopistonlehtori ja tietokirjailija.